

*Юркевич Ю. М.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Львівського національного університету імені Івана Франка*

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ ДОГОВІР ЯК ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ФІЗИЧНИХ ТА ЮРИДИЧНИХ ОСІБ НА ОБ'ЄДНАННЯ

Анотація. У статті досліджено цивільно-правовий договір як форму реалізації права фізичних і юридичних осіб на об'єднання. За результатами дослідження обґрунтовано авторську позицію щодо вдосконалення чинного законодавства України в цій сфері.

Ключові слова: договір, фізична особа, юридична особа, об'єднання, зобов'язання.

Постановка проблеми. Договір є правовим засобом, покликаним урегулювати відносини між учасниками цивільного обороту задля узгодження та врахування інтересів кожної з його сторін. Власне, договір є волевиявленням сторін. В умовах розвитку багатокладної ринкової економіки договір відіграє роль одного з основних і найбільш ефективних соціальних регуляторів та засобів регламентації цивільних і господарських взаємовідносин. За результатами укладення договору надає досягнутій сторонами домовленості загальнообов'язкової юридичної сили, можливості кожній із його сторін вимагати його виконання в добровільному чи примусовому порядку, а також відшкодування заподіяних його порушенням збитків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню проблематики цивільно-правових договорів присвятили свої праці багато вчених, зокрема В.І. Борисова, В.А. Васильєва, А.П. Гетьман, І.В. Жилінкова, В.В. Луць, В.С. Мілаш, Р.О. Стефанчук та інші. Незважаючи на це, дослідження цивільно-правового договору як форми реалізації права фізичних і юридичних осіб на об'єднання в умовах реформування вітчизняного законодавства залишається актуальним.

Метою статті є здійснення детального теоретичного аналізу цивільно-правового договору як форми реалізації права фізичних і юридичних осіб на об'єднання, а також обґрунтування авторської позиції щодо необхідності вдосконалення правового регулювання в цій сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження. Римські юристи зазначали, що договори (*contractus*) є найбільш розповсюдженим джерелом виникнення цивільних зобов'язань та надавали їм особливого значення, а римське право мало цілісну й досконалу систему договірних конструкцій, у якій визначались особливості укладення, зміни та припинення договірних зобов'язань [1, с. 4]. Договір (*contractus*) як юридична категорія починає розроблятися у давньоримському праві. Варто нагадати, що договору передуює поняття «пехит» (зв'язок), яке пов'язувалося із поняттям «мансіраціо» (способом передачі власності) та становило процедуру підкорення однієї особи владі іншої, щоб гарантувати виплату боргу [2, с. 14].

Як зазначається в наукових джерелах, у давньоукраїнському праві договори були первинною формою закону. Ця форма застосовувалась як окремими особами, так і суспільними групами: сільські громади або окремі території укладали договори

про закріплення суспільних, політичних чи міжнародних відносин. При цьому у формі договорів не лише підтверджувались, а й формулювались наявні форми звичаєвого права або ж встановлювались нові норми права. Поява нових норм права зумовлювалась різним ступенем культурного та правового розвитку народів. Бажання досягнути певної угоди приводило до компромісів і спричиняло появу нового права. У давньоруських писемних пам'ятках договір мав назви «мир», «правда» чи «ряд». До них належать договори, укладені того часу з греками, договори князів Київської Русі між собою, договори киян із їхніми князями [3, с. 11–13].

Водночас вважається, що договір знаходить розгорнуте теоретичне обґрунтування в німецькій юриспруденції ХІХ ст. Наприклад, Ф.К. фон Савіні називає договір угодою декількох осіб, що визначає їх юридичні відносини у формі висловлення спільної волі [4, с. 34]. Відомий пандектист Г. Дернбург визначав договір як двосторонній правочин, тобто правочин, для укладення якого необхідне виявлення взаємної згоди двох сторін щодо встановлення, зміни, укріплення або припинення юридичних відносин [5, с. 254–255]. Ця концепція була прийнята Німецьким цивільним уложенням 1896 р. та в подальшому запозичена багатьма національними правовими системами. У найширшому значенні інститут договору становить узгоджену поведінку, тобто організаційні форми діяльності, зовнішні прояви яких мають багатозначний характер і широке коло застосування в соціальній, економічній, політичній, правовій та інших сферах [2, с. 16].

У літературі зазначається, що договірне право та його базова категорія, «перша скрипка» – договір – є тими унікальними соціально-правовими конструкціями приватного права, які зумовлюють його специфіку та водночас надають учасникам приватних відносин якнайширшої свободи дій, дають можливість самим виступати своєрідними «законодавцями» для себе, проте в межах, визначених правом як соціальним досягненням [6, с. 156–157]. Відтак вважаємо слушною позицію В.С. Мілаш щодо того, що договірне регулювання є другим «шаблем» регламентації суспільних відносин, коли етап нормативно-правового регулювання на локальному рівні доповнює свідому саморегуляцію. Про значне розширення регулятивних можливостей договору свідчить також те, що в низці юридичних норм передбачається можливість саморегулювання у вигляді уточнення «якщо інше не передбачено в договорі» [7, с. 6]. Як вказує В.В. Луць, саме завдяки притаманним договору якостям як універсальному правовому засобу регулювання майнових і певною мірою особистих немайнових (цивільних) відносин забезпечується досягнення цілей, визначених учасниками цих відносин [8, с. 7–8].

У сучасному цивільному праві договір розглядається в трьох аспектах: 1) як юридичний факт, що зумовлює виникнення договірних зобов'язальних правовідносин; 2) як

зобов'язальне правовідношення; 3) як документ, у якому фіксується його умови [1, с. 4].

Згідно із ч. 1 ст. 626 Цивільного кодексу України договором є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну чи припинення цивільних прав та обов'язків. Своєю чергою, як слушно вказує І.С. Алексєєв, термін «договір» розуміється комплексно як інтегроване поняття, що включає в себе і угоду, і договірне зобов'язання на всіх стадіях його виникнення, і документарну форму його існування. Для сучасного світу, у тому числі для України, характерна тенденція до підвищення ролі та значення договору [9, с. 9]. У процесі розвитку договірної права договір зіставляли із законом, ще із часу римського права, називаючи закони царями. Ю.А. Тихомиров назвав закон батьком договору [10, с. 13]. Такий підхід і наукове трактування відобразилось у ст. 1134 Цивільного кодексу Франції: «Правомірні договори стають законом для осіб, які їх уклали». Порівняння з батьками проводить також М.І. Брагінський, називаючи угоду матір'ю договору, оскільки вона зумовлює всі можливі наслідки в договорі [11, с. 454]. При цьому в українському цивільному законодавстві закріплене поняття «правочин», що є більш широким за змістом та охоплює поняття «договір».

Договірне право має на меті забезпечити виконання того, на що хто-небудь міг розраховувати, тобто виконання того, що йому було обіцяно. У літературі вказується на можливість стверджувати, що договірне право як галузь права визначає обставини, за яких прийняття на себе зобов'язання буде правомірно зобов'язувати особу, яка його прийняла [12, с. 2].

У загальноправовому формулюванні договір являє собою узгоджене волевиявлення двох чи декількох осіб, спрямоване на досягнення певного правового результату (встановлення, зміну та припинення прав та обов'язків). Під наведене формально-юридичне визначення договору, яке, безсумнівно, має пізнавальну цінність, потрапляє будь-який правовий договір (трудовий, міжнародний, цивільний тощо). Це поняття в сучасному праві є міжгалузевим, загальноправовим. Причому в теорії права договір розглядається як спільний правовий акт, що складається з відособлених узгоджених волевиявлень [13, с. 102]. Як вказується в юридичній літературі, сьогодні низка галузей права містять у своєму правовому інструментарії договір (господарське, цивільне, трудове, адміністративне право тощо), що свідчить не про експансію (проникнення) однієї галузі права в іншу, а про безперервну еволюцію двох мегасистем – системи суспільних відносин і системи права – та, відповідно, про адаптацію права до нових тенденцій суспільного розвитку через процес спеціалізації [2, с. 243].

Водночас, на нашу думку, під час розгляду питання щодо можливості виокремлення договорів про створення об'єднань фізичних і юридичних осіб як самостійних та окремих (господарський, адміністративний тощо) необхідно відштовхуватись не від їх суб'єктного складу, а від засад виникнення відносин на підставі таких договорів. Відтак будь-які договори, які ґрунтуються на засадах юридичної рівності, вільному волевиявленні та майновій самостійності їх учасників, є за своєю правовою природою й родовими ознаками цивільно-правовими, а віднесення їх, наприклад, до господарських може здійснюватись за видовими характеристиками суб'єктного критерію.

Такої ж позиції дотримується Верховний Суд України, який в Інформаційному листі «Щодо застосування господарськими судами України положень процесуального законодавства стосовно розмежування компетенції між спеціалізованими адміні-

стративними і господарськими судами» від 26 грудня 2005 р. [14] зазначив, що якщо суб'єкти (у тому числі орган державної влади, органи місцевого самоврядування, їхні посадові чи службові особи) вільно укладають договір відповідно до норм Цивільного кодексу України (хоча б і на реалізацію своїх повноважень), і під час укладення такого договору його сторони вільно домовляються про зміст та обсяг прав та обов'язків за договором, можуть відмовитись від його укладення, то такий договір може бути цивільним (господарським), проте не адміністративним, оскільки в змісті цього договору відсутні відносини влади й підпорядкування, що є обов'язковим для адміністративного договору, а кожний суб'єкт такого договору виступає як рівний іншим.

І закон, і рішення суду, і адміністративний акт виступають видами форм реалізації цивільної правосуб'єктності. Для юридичних осіб видами форм реалізації цивільної правосуб'єктності виступатимуть також статутні документи, рішення органів управління юридичної особи (загальних зборів, виконавчих органів тощо). Однак найпоширенішою та найдоцільнішою формою реалізації правосуб'єктності учасників цивільних правовідносин виступає цивільно-правовий договір [8, с. 85].

Правова мета договору залежить від виду договору. Так, індивідуальний договір спрямований на встановлення, зміну чи припинення правовідносин, тоді як метою нормативного договору є встановлення, зміна або скасування норм права [15, с. 24]. Також важливою в контексті загальнотеоретичної характеристики договору є постановка питання про його функції.

Договір можна розглядати як соціально-правовий інститут, який має забезпечити виконання трьох функцій – регулюючої, інтегруючої та посередницької, що створить цілісну систему, здатну швидко пристосовуватись до умов, які змінюються, і реагувати на загрози ризиків [16]. Так, регулююча функція визначає зовнішні й внутрішні параметри конструювання соціальної реальності та включає, зокрема, такі аспекти, як правотворчість, управління й планування, а також упорядкування суспільних відносин. Інтегруюча функція спрямована на появу й відтворення гнучких, адаптованих до динаміки структур і взаємозв'язків. Так, договір сприяє структурній груповій інтеграції, яка спрямована на створення нових (колективних) суб'єктів права, а також забезпечує інтегровану соціальну взаємодію самостійних суб'єктів. У свою чергу посередницька функція забезпечує сталість нормативних та організаційних утворень; у такому разі договір являє собою альтернативну модель і процедуру вирішення соціальних конфліктів [15, с. 27–28].

Економічна природа договірної права реалізується також через низку інституційних функцій. До них належать такі: узагальнення всієї сукупності інформації, яка потрібна сторонам угоди для здійснення своєї діяльності; зниження рівня невизначеності в діях як партнерів, так і зовнішнього середовища; економія витрат часу (трансакційних витрат) на виконання спільних дій; координаційна функція договору, що визначає взаємодії сторін не лише на рівні горизонтальних відносин (необхідність дотримуватись визначених параметрів договору), а й в ієрархії всього інституційного простору; регулююча функція, що полягає в обмеженні волевиявлення суб'єктів у досягненні цілей угоди, спрямуванні їх діяльності в межах певного коридору свободи, що позначається як на структурі та рівнях витрат, так і на ефективності діяльності кожного суб'єкта угоди [17, с. 11].

У літературі зазначається, що залежно від мети застосування договірної регулювання та від намірів учасників відносин

інформаційна функція може виходити на перший план або залишатись у «тіні» регулятивної, охоронної чи забезпечувальної функцій. Форми договірної регуляції відображають інформацію, яка дає можливість дисциплінувати учасників відносин, зафіксувати юридичні факти, надати волевиявленню об'єктивної форми, тобто, з одного боку, виконує функцію фіксації фактів урегулювання відносин і врівноважування інтересів, а з іншого – відображає динаміку всіх суспільних відносин та дає можливість наукового аналізу й відтворення стану як суспільства в цілому, так і окремих його суб'єктів, як окремих індивідів, так і будь-яких колективних утворень, у тому числі держав у різні періоди їх існування [18, с. 120].

На підставі аналізу наведених функцій цивільно-правового договору можемо стверджувати, що, виконуючи інтеграційну функцію, він є формою реалізації права фізичних і юридичних осіб на об'єднання незалежно від наявності чи відсутності статусу юридичної особи в таких об'єднаннях.

Під правовою формою реалізації цивільної правосуб'єктності учасників цивільних правовідносин розуміють елемент механізму цивільного регулювання відносин за їх участю, а саме правову підставу, через яку останні набуватимуть конкретні цивільні права й обов'язки. Власне, сама сутність поняття «форма реалізації цивільної правосуб'єктності» залишається нез'ясованою. Крім того, варто констатувати застосування в літературі як синонімів таких понять, як «форма реалізації цивільної правосуб'єктності», «спосіб реалізації цивільної правосуб'єктності», «форма участі в цивільних правовідносинах» [8, с. 81, 82].

Необхідно також зауважити, що важливим напрямом розвитку договірної законодавства України є його адаптація до стандартів Європейського Союзу (далі – ЄС). Економічні інтеграційні процеси потребують відповідної правової інтеграції, зокрема, поступового наближення правового забезпечення майнових відносин товарного характеру в Україні до умов внутрішнього ринку ЄС, до правових засад і принципів, що діють на цьому ринку, з метою досягнення сполучності з нормами права ЄС і країн-членів, а згодом гармонізації, а також уніфікації в деяких галузях [19, с. 5]. Інституції ЄС розглядають договірне право як пріоритетну галузь гармонізації, при цьому вказують, що договірне право інтегроване в безмежну правову «павутину», тому необхідність створення Зводу приватного права ЄС безсумнівна [20, с. 133]. На думку В.В. Луця, на цьому шляху має бути проведена велика робота з усунення дублювання й розбіжностей у сфері договірної права, з оновлення масиву підзаконних нормативно-правових актів, а також договірної та судової практики щодо застосування цивільного й господарського законодавства [21, с. 55].

В.В. Шабуніна зазначає, що справжнє європейське приватне право починає своє існування саме там, де є потреба – у юридичній практиці, проте можна лише сподіватись на те, що національні норми не будуть узгоджуватись просто заради самої гармонізації. Уніфікація норм не повинна завжди бути самоціллю, особливо якщо її результат означав би знищення застосованого права, якості правових норм, принаймні для деяких держав-членів ЄС [22, с. 61]. У літературі також зазначено, що за ініціативою ЄС у цій сфері в 2004 р. створено Об'єднану мережу по Європейському приватному праву, до якої увійшли низка провідних науковців, у тому числі з Групи щодо вивчення Європейського цивільного кодексу та наукової групи Європейської дослідницької групи чинного приватного права ЄС. Результатом роботи цієї групи стала розробка в 2008 р.

Проекту Загальної системи підходів (Draft Common Frame of Reference, далі – DCFR). На переконання Р.О. Стефанчука, саме цей проект сьогодні є найближчою стратегічною законодавчою ініціативою в ЄС. І саме це буде майбутньою правовою політикою, яка має враховуватись також під час розробки власної правової політики в Україні. Адже можливість вивчення вказаних процесів дасть можливість підготувати нову методологічну базу для зміни основних засад формування українського цивільного законодавства, сприятиме його мобільності до потреб сучасності в контексті входження України до європейського простору. Крім цього, вивчення вказаної кодифікаційної роботи дасть можливість глибше зрозуміти як цивільне законодавство європейських країн, так і межі його уніфікації та зближення [23, с. 29]. Із цієї позиції важко переоцінити роботу, виконану творцями DCFR. Серед них були представники всіх держав-учасниць ЄС, тому під час розробки DCFR аналізувалась і враховувалась практика країн як континентального, так і загально-го права [24, с. 3].

У зв'язку із цим, досліджуючи договір як форму реалізації права фізичних та юридичних осіб на об'єднання, необхідно проаналізувати, зокрема, такі міжнародні документи, як Принципи європейського договірної права, Принципи міжнародних комерційних договорів УНІДРУА, Проект загальної системи підходів та Звід принципів, правил і вимог *Lex mercatoria CENTRAL*.

У літературі зазначається, що Принципи європейського договірної права розроблені Комісією з європейського договірної права, яку очолював відомий датський юрист О. Ландо. Принципи є так званним квазінормативним актом, джерелом «м'якого приватного права» ЄС. На думку Г.Д. Чижикова, їх практичне значення полягає в тому, що в силу ст. 627 Цивільного кодексу України, а також ст. 1:101 (Застосування принципів), 1:102 (Свобода договору) Принципів європейського договірної права українські суб'єкти господарювання можуть використовувати у своїх договорах положення Принципів європейського договірної права. Використовувати положення цього акта можна як щодо міжнародних трансакцій, так і у внутрішньому торговельному обороті [25, с. 6]. При цьому О. Ландо вказував, що Принципи європейського договірної права є приватною ініціативою, тому вони не є ні національним, ні наднаціональним, ні міжнародним правом [26, с. 40].

У наукових джерелах зазначається, що, попри всі розбіжності в підходах до уніфікації європейського контрактного права у формі його кодифікації, «європеїзація» договірної права успішно здійснюється у формі його гармонізації, яка має набути вищої форми її правової акультурації. З огляду на справжні причини кризи кодифікації європейського контрактного права Україна має переглянути власну концепцію адаптації законодавства до права ЄС та розгорнути широкомасштабну програму гармонізації свого приватного права з європейським правом [27]. Тому слушним є висновок А.В. Омельченка про те, що законодавство України дозволяє суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності використовувати Принципи європейського договірної права в договірних відносинах зі своїми контрагентами. Таке використання, на думку А.В. Омельченка, створить додаткові можливості для підвищення ефективності правового регулювання зовнішньоекономічних договірних відносин та захисту інтересів українських суб'єктів зовнішньоекономічних відносин за допомогою вже перевірених зарубіжною практикою правових механізмів [28, с. 41]. Наприклад, І.А. Діковська зазначає, що міжнародні уніфіковані акти покладають на по-

терпілу сторону обов'язок сприяти зменшенню збитків, що є одним із проявів принципу добросовісності під час реалізації прав та обов'язків сторін; для зменшення збитків потерпіла сторона має вжити «розумних заходів». Відповідність заходів критерію «розумності» здійснюється в кожному конкретному випадку з урахуванням усіх обставин справи [29, с. 85–86].

Аналіз останніх тенденцій реформування торговельного й цивільного законодавства країн ЄС свідчить про те, що Принципи європейського договірної права використовуються як «модель» для вдосконалення внутрішнього законодавства європейських держав, що підтверджує тенденцію випереджаючого розвитку торгового права всередині приватного та його впливу на вдосконалення цивільного законодавства [30, с. 120]. Досі актуальним є твердження Р.О. Стефанчука, опубліковане у фаховому виданні «Університетські наукові записки» в 2009 р., згідно з яким ми повинні усвідомлювати те, що формування правової політики в Україні не має обмежуватись наведенням порядку в нормотворчій діяльності; ми, будучи повноцінним учасником світових процесів, повинні враховувати тенденції світового глобалізму, у тому числі у сфері правової політики [31, с. 44].

Висновки. Здійснивши детальний теоретичний аналіз таких міжнародних документів, як Звід принципів, правил і вимог *Lex mercatoria CENTRAL* [32], Принципи європейського договірної права [33], Принципи міжнародних комерційних договорів УНІДРУА [34] та Проект загальної системи підходів [24], а також порівнявши їх із нормами вітчизняного цивільного законодавства, вважаємо за доцільне зробити висновок, що в умовах адаптації чинного законодавства України до права ЄС у частині правового регулювання договорів про створення об'єднань фізичних і юридичних осіб, зокрема, необхідно виконати такі дії:

1) закріпити принцип обов'язку конфіденційності (згідно зі ст. IV.5.13 Зводу принципів, правил і вимог *Lex mercatoria CENTRAL*, якщо в процесі переговорів стороні стає відома інформація, яка іншою стороною визнається конфіденційною, вона зобов'язана не розголошувати цю інформацію чи використовувати у своїх цілях незалежно від того, чи був укладений договір; інакше потерпіла сторона може вимагати компенсації в розмірі прибутку, отриманого від використання такої інформації). При цьому чинним законодавством України жодних дієвих механізмів захисту інтересів потерпілої сторони в таких випадках не передбачено;

2) передбачити принцип переддоговірної відповідальності сторін договору про створення об'єднань осіб (відповідно до ст. IV.7.1. Зводу принципів, правил і вимог *Lex mercatoria CENTRAL* сторона, яка недобросовісно припинила переговори (зокрема, коли вона підтвердила свій намір укласти договір), несе відповідальність за збитки, завдані іншій стороні («culpa in contrahendo»); згідно з п. 2 ст. 2:301 Принципів європейського договірної права сторона, яка проводила переговори або перервала переговори з порушенням вимог сумлінності й чесної ділової практики, несе відповідальність за збитки, завдані цим іншій стороні; відповідно до ст. II.-3:301 DCFR особа, яка вступила в переговори, зобов'язана вести їх сумлінно й чесно та не припиняти переговори у випадках, коли це буде суперечити принципам добросовісності й чесної ділової практики; цей обов'язок не може бути виключеним або обмеженим договором; відповідно до ст. 2.15 Принципів УНІДРУА сторона, яка веде або перериває переговори недобросовісно, є відповідальною за збитки, завдані іншій стороні). Наведене не лише

слугуватиме стимулом до добросовісності учасників, які задекларували намір створити об'єднання осіб, а й забезпечить вищий ступінь правової визначеності в їх відносинах, що своєю чергою сприятиме покращенню інвестиційного клімату нашої держави та залученню до спільної діяльності іноземних суб'єктів господарювання;

3) закріпити правило, згідно з яким умови договору, які спеціально не узгоджувались, можуть бути застосовані проти сторони, яка не знала про них, лише тоді, коли сторона, що вимагає їх застосування, зробила розумні кроки для того, щоб повернути до них увагу іншої сторони до або під час укладення договору (ст. 2:104 Принципів європейського договірної права);

4) закріпити норму, відповідно до якої сторона договору про створення об'єднань осіб, який визнаний недійсним, може вимагати від іншої сторони відшкодування збитків у розмірі, необхідному для того, щоб повернути першу сторону, наскільки це можливо, у становище, у якому вона перебувала б, якби договір не був укладений, за умови, що інша сторона знала чи мала знати про причини недійсності договору (ст. 15:105 Принципів європейського договірної права), тощо.

Література:

1. Договірне право : [конспект лекцій] / [І.В. Жилінкова та ін.] ; за ред. І.В. Жилінкової, В.І. Борисової. – Х. : Право, 2008. – 116 с.
2. Договір як універсальна правова конструкція : [монографія] / [А.П. Гетьман, В.І. Борисова, О.П. Євсєєв та ін.] ; за ред. А.П. Гетьмана, В.І. Борисової. – Х. : Право, 2012. – 432 с.
3. Історія українського права : [навч. посібник] / [О.О. Шевченко, О.Й. Вовк, В.П. Капелюшний, М.О. Шевченко] ; за ред. О.О. Шевченка. – К. : Олан, 2001. – 214 с.
4. Бекленишева И.В. Гражданско-правовой договор: классическая традиция и современные тенденции / И.В. Бекленишева. – М. : Статут, 2006. – 203 с.
5. Дербург Г. Пандекты. Общая часть. Т. 1 / Г. Дербург ; пер. с нем. Г. Фон Рехенберга ; под ред. П.А. Соколовского. – М. : Университетская тип., 1906. – 481 с.
6. Яворська О.С. Договірне право як регулятор цивільних відносин / О.С. Яворська // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2008. – Вип. 6(74). – С. 148–158.
7. Мілаш В.С. Приватно-правові підвалини господарського правопорядку: сучасний стан і перспективи модернізації / В.С. Мілаш // Теорія і практика правознавства. – 2014. – Вип. 1(5). – С. 1–21.
8. Договір як універсальна форма правового регулювання : [монографія] / за заг. ред. В.А. Васильської. – Івано-Франківськ, 2016. – 399 с.
9. Алексєєв І.С. Поняття та функції цивільно-правового договору / І.С. Алексєєв // Форум права. – 2010. – № 2. – С. 7–10.
10. Тихомиров Ю.А. Договори в економіці : [монографія] / Ю.А. Тихомиров. – М. : Экономика, 1993. – 144 с.
11. Бельо Л.Ю. Договір: деякі аспекти поняття / Л.Ю. Бельо // Актуальні проблеми держави і права. – 2012. – Вип. 63. – С. 453–459.
12. Ансон В.Р. Основы договорного права / В.Р. Ансон ; пер. с 18-го англ. издания А.С. Александровского, А.С. Ахманова и С.М. Рапопорта под ред. Д.Ф. Рамзайцева. – М. : Международная книга, 1947. – 447 с.
13. Кізлова О.С. Категорія «договір» як підстава виникнення правової норми: концептуальні риси / О.С. Кізлова // Юридичний вісник. – 2013. – № 1. – С. 101–107.
14. Щодо застосування господарськими судами України положень процесуального законодавства стосовно розмежування компетенції між спеціалізованими адміністративними і господарськими судами : Інформаційний лист Верховного Суду України від 26 грудня 2005 р. № 3.2.-2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v3-2-700-05>.
15. Погребняк С.П. Договір: загальнотеоретичне розуміння / С.П. Погребняк // Вісник Академії правових наук України. – 2011. – № 4. – С. 17–28.
16. Примак Т.К. Институт договора: теоретико-правовые вопросы : автореф. дисс. ... докт. юрид. наук / Т.К. Примак [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://refdb.ru/look/1896905-p2.html>.

17. Гриценко О.А. Методологічні основи дослідження договірних прав / О.А. Гриценко // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія «Економічна». – 2014. – № 3. – С. 5–12.
18. Завальна Ж.В. Інформаційна функція форм договірних регулювань відносин / Ж.В. Завальна // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Право». – 2015. – Вип. 20. – С. 118–120.
19. Вишняков О.К. Апроксимація правового забезпечення цивільних майнових відносин в Україні до умов внутрішнього ринку Європейського Союзу : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.03 / О.К. Вишняков ; Одеська нац. юрид. академія. – О., 2008. – 36 с.
20. Форманюк В.В. Договірне право в системі приватного права Європейського Союзу, країн Європейського Союзу / В.В. Форманюк // *Evropsky politicky a pravni diskurz*. – 2015. – Vol. 2. – Issue. 4. – P. 128–135.
21. Луць В.В. Договірне право України: сучасний стан і тенденції розвитку / В.В. Луць // *Юридичний вісник*. – 2009. – № 2(11). – С. 52–55.
22. Шабуніна В.В. Європейське приватне право: шляхи уніфікації, переваги та недоліки / В.В. Шабуніна // *Науково-інформаційний вісник «Право»*. – 2012. – № 5. – С. 57–62.
23. Стефанчук Р.О. До питання про європейський вибір розвитку цивільного права в Україні / Р.О. Стефанчук // *Приватне право і підприємництво : збірник наукових праць*. – 2012. – Вип. 11. – С. 27–29.
24. Модельные правила европейского частного права / пер. с англ. ; науч. ред. Н.Ю. Рассказова. – М. : Статут, 2013. – 592 с.
25. Принципы европейского договорного права: комментарии та рекомендації / пер. з англ. ТОВ «Асоціація експортерів і імпортерів «ЗЕД»». – К. : Асоціація «ЗЕД», 2013. – 304 с.
26. Lando O. Principles of European Contract Law. Part I: Performance, Non-Performance and Remedies / O. Lando. – Dordrecht, 1995. – 300 p.
27. Гайдулін О.О. Основні напрями «європеїзації» контрактного права та перспективи приєднання до неї України / О.О. Гайдулін // *Юридичний журнал*. – 2008. – № 11. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3063>.
28. Омельченко А.В. Застосування принципів Європейського договірних права в комерційній практиці в Україні / А.В. Омельченко // *Юридична Україна*. – 2013. – № 7. – С. 37–41.
29. Діковська І.А. Окремі прояви принципу добросовісності під час реалізації міжнародних приватних договірних зобов'язань / І.А. Діковська // *Право і громадянське суспільство*. – 2013. – № 3. – С. 80–87. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lslaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/3-4-2013/item/125-okremi-proiavy-pryntsyphu-dobrosovishnosti-pid-chas-realizatsii-mizhnarodnykh-pryvatnykh-dohovirnykh-zobov-iazan-dikovska-i-a>.
30. Акіменко Ю.Ю. Принципи європейського контрактного права – новий напрям реформування цивільного права України / Ю.Ю. Акіменко // *Науковий вісник Херсонського державного університету*. – 2014. – Вип. 6-1. – Т. 1. – С. 119–121.
31. Стефанчук Р.О. Шляхи реформування цивільного законодавства / Р.О. Стефанчук // *Університетські наукові записки*. – 2009. – № 3(31). – С. 43–50.
32. Пугинский Б.И. Важный шаг в развитии нового Lex mercatoria / Б.И. Пугинский, А.Т. Амиров [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://mgu-commercial-law.narod.ru/olderfiles/1/Vazhnyi_shag_v_razvitiu_Lex_Mercatoria.doc.
33. Принципы европейского договорного права / пер. А.Т. Амирова, Б.И. Пугинского [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1261692&subID=100127328,100127330,100127338,100127339#text>.
34. Принципы международных коммерческих договоров (принципы УНИДРУА (UNIDROIT)) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_920/conv/print1459237908426452.

Юркевич Ю. Н. Гражданско-правовой договор как форма реализации права физических и юридических лиц на объединение

Аннотация. В статье исследован гражданско-правовой договор как форма реализации права физических и юридических лиц на объединение. По результатам исследования обоснована авторская позиция относительно совершенствования действующего законодательства Украины в этой сфере.

Ключевые слова: договор, физическое лицо, юридическое лицо, объединение, обязательство.

Yurkevych Yu. Civil and legal contract as a form of realization of physical and legal persons' right on an association

Summary. In the article civil and legal contract as a form of realization of physical and legal persons' right on an association has been investigated. According to the survey the own opinion in improving the current legislation of Ukraine in this sphere has been motivated.

Key words: contract, physical person, legal person, association, obligation.